

L'elegància de Joan Alcover

PUIX que altres han parlat ben concretament de Joan Alcover i de la seva obra, permeteu que faci algunes breus reflexions de caràcter més general sobre el significat de la seva qualitat espiritual més profunda: l'elegància. Cal no oblidar el traços característics de cada personalitat dintre la seva activitat pròpia; però cal saber-se instal·lar en la regió de les Idees qui uneixen les més diverses personalitats, per tal de formar aquesta superior i total harmonia que és una Cultura. Dintre d'ella no hi ha fets individuals qui puguin considerar-se independents els uns dels altres; si no atenem als vincles d'esperit i de significança qui lliguen les activitats més diverses, àdhuc el sentit més concret, individual d'aqueixes activitats, se'ns farà incompreensible.

S'ha dit tantes vegades amb lleuger accent de paradoxa, «l'art és una cosa completament inútil», que des de el punt de vista purament estètic a molts pot semblar àdhuc una profanació parlar ara, com faré, de la *utilitat* d'un poeta. Fixem-nos bé que aqueixa inutilitat vol dir, en el pensament dels qui amen la poesia pura, la qualitat de pura contemplació qui la caracteritza; vol dir senzillament que el poeta no és un home de ciència, ni és un moralista, ni un filòsof, i que quan es proposa d'ésser una d'aquestes coses, deixa de ser realment poeta i enterboleix la puresa de la seva activitat pròpia, que és la contemplació desinteressada, la pura expressió bella. Però si el poeta no ha d'ensenyar res ni pot substituir el filòsof i el moralista, és indiscutible, per altra banda, la seva influència profunda en la més íntima formació de l'espiritualitat dels pobles. Allò que d'ell és més influenciador, més suggestionador, podriem dir, són justament les qualitats essencials de la seva ànima. El poeta no ens ensenya res, no ens enriqueix de coneixements i dades; no ens enriqueix solament d'imatges i expressions belles; ens enriqueix d'alguna cosa més profunda, ens enriqueix de qualitats psicològiques. No ens influencia per idees ni per conceptes, sinó pel contacte directe de l'ànima seva amb l'ànima nostra. Des d'aquest punt d'albir, el to, la música, el ritme de la seva ànima, són molt més significatius, que totes les coses que pot dir-nos i expressar-nos. I no ens allunyem en dir això de l'essència mateixa de la poesia.

S'ha dit que poesia és forma; però només un vulgar esteticisme pot interpretar el concepte *forma* en un sentit purament exterior, superficial, de pura tècnica. La font espiritual on s'origina l'expressió poètica, la Forma en el sentit més profund és l'ànima; és a dir la Forma de la nostra vida corporal. L'ànima-forma és la font de les formes i aquestes formes portaran en elles totes les característiques de l'ànima del poeta. Si aquesta ànima és de baixa qualitat, tant se valdrà que el poeta canti les coses més sublimes en les més esplendoroses imatges; l'accent general de la seva poesia se'ns presentarà com rebaixat, tarat per la inferioritat de l'ànima seva. Com hi ha persones qui malgrat tot llur saber i llur significança social, són de «mala companyia», l'esperit ben educat sent per llur dring espiritual que no pot fer-s'hi, hi ha també artistes i poetes de mala companyia. Perquè llur to espiritual, facin el que facin, determinarà la profunda significança

de l'obra, influenciarà el ritme de les seves figures, de les seves imatges, de les seves expressions. Per això, inversament, no són rars els poetes d'ànima superior i educada qui dels assumptes més inferiors a primer cop d'ull, de les imatges més vils, han sabut extreure les ressonàncies de la més alta poesia; penseu en l'ànima aristocràtica d'un Baudelaire. La gent vulgar rebutja o admira un poema o una novel·la, com un quadro, pel seu argument, pel seu assumpte: no s'adona que l'art més pur i més aristocràtic, pot manifestar-se en un drama entre gent socialment vulgar, i que tal escriptor qui només posi en les seves obres prínceps i aristòcrates pot ésser un perfecte barroer.

Així, doncs, l'alt interès social i cultural, va estretament unit amb el fonamental propòsit de la poesia, en aqueixa qüestió de to, de maneres i per tant de forma; les «bones formes», socialment parlant i poèticament parlant, són així, sense paradoxa, una mateixa cosa; i, en poesia, una cosa essencial, per damunt de l'assumpte, per damunt de la tècnica; i allò que al moralista, al formador d'una cultura, ha de preocupar sobretot. La influència del poeta i de l'artista pel seu tot, és, socialment, doncs, d'una formidable transcendència.

Vegeu ara si feiem bé en parlar de la utilitat dels poetes. Per damunt dels assumptes que tracta i àdhuc de les seves qualitats morals, no heu sentit exaltar la *Serenitat* d'un Sòfocles? No és aquesta serenitat la seva qualitat més profunda i, justament, la qui plasma poèticament tota la seva obra, i per tant la qui influeix de faísó més directa les nostres ànimes? No passa igual amb la joia sobirana d'un Shakespeare? Amb la melangiosa i pura harmonia d'un Chénier? Compreneu ara, doncs, com l'elegància d'un Joan Alcover no és una característica entre altres característiques de la seva poesia; sinó la font mateixa de la seva poesia? L'actitud essencial, la *forma* superior sense la qual la seva poesia no tindria raó d'existir? I no serà just parlar de l'enorme importància, de la profunda *utilitat* que té per a tots nosaltres, en l'època actual sobretot, la poesia d'un Don Joan Alcover.

He insistit altres vegades i no em cal insistir massa ara, sobre els defectes que ha deixat secularment en la raça nostra, la manca d'una educació, d'una cultura en verb propi. Tot allò que ha de constituir el fons més íntim de la nostra personalitat social, de les nostres maneres, après en verb estrany resta exterior a nosaltres. Molta de gent nostra, quan ha de fert el gest de la urbanitat, de la cortesia, de l'elegància, veu les normes d'aquestes coses no com a essencials, consubstancials amb ella, sinó com a regles i exemples a imitar, exteriors; no les posa en acció com a gestos propis de la seva ànima. Així, homes de carrera, homes de cultura i representació, ens sorprenen sovint per llur innata barbàrie, per llur ineducació gairebé absoluta. No és aquest l'origen d'aquell mortal individualisme qui a tots ens dispersa en els moments que la unió fóra més necessària; de les nícies rivalitats, de les mesquines venjances, dels grotescos arribismes, de les inconcebibles grosseries de paraula i d'escriptura; de la ira, d'aquesta ira intransigent, absoluta, aixafadora, qui esclata per un no-res en tanta de gent nostra. No insistim; però remarquem com la influència de l'art i sobretot de la poesia, pot ésser beneficiosa a suplir aquest a manca en les nostres infanteses d'una cultura, d'una educació en verb propi.

No han mancat entre nosaltres les prèdiques a favor de l'elegància en les maneres, l'elegància sobretot del gest. Durant tota una època, encara avui, ha predominat la filosofia, la moral, àdhuc la poesia del gest; no han mancat arreu del món i entre nosaltres, els moralistes, els filòsofs a qui el gest, les maneres purament externes, el vestit, han satisfet prou o han semblat suficients en les relacions socials, o han estat considerats eficaços per imposar des de fóra a l'ànima nostra una educació i una elegància. Aquestes ideologies estan molt desacreditades avui; tota aquesta filosofia, aquesta moral de comediant prou ha mostrat la seva ineficàcia. Ja Diderot ens representava un matrimoni de comedians expressant una escena d'amor tendríssima, mentre anaven intercalant, en veu baixa, entre les paraules d'amor de la comèdia, els més grossers insults d'una disputa conjugal. De res no serveix cobrir amb un guant finíssim la mà grossera qui amb un gest de ràbia n'esqueixarà la pell perfumada. De res no servirà consultar sovint el manual del perfecte elegant si l'ànima no és elegant; no bastarà a una dona imitar el vestir i les postures d'una heroïna de la pantalla, si l'elegància no és en ella una cosa més profunda; cosa que no és tampoc en les heroïnes de la pantalla. Molts us vindran amb paraules afables i gestos de cortesia; no els poseu massa a prova: no us costaria gaire de veure'ls els ulls encesos d'ira i les barres apretades qui no poden contenir l'insult. Mal·fieu-vos del maleducat; per molt que es domini sempre us en farà alguna.

Cal superar, doncs, aquesta època de gestos, d'histrionismes, de sofística del gest, procurant amb totes les forces, la moral de l'actitud, de la sinceritat i de la veritat; la moral qui actua de dintre a fora, l'elegància qui s'origina en el fogar de l'esperit. Quina seria sinó la veritable aristocràcia de les ànimes escollides si els gestos bastessin; els gestos, que qualsevol, amb una mica de traça, por fer. Les coses belles són difícils, deia Plató: tota acció, tota obra profundament sincera és difícil; exigeix vèncer realment moltes fatalitats i moltes resistències; exigeix molts renunciaments en exercir damunt del propi esperit una veritable ascètica. I aquesta reforma interior és la difícil. Fàcil al cap i a la fi per a les ànimes obstinades en la bona voluntat.

No basta, doncs, comprimir la violència d'aquestes males passions; cal arribar a atenuar-les realment, a no sentir-les, a disoldre-les constantment dintre de nosaltres per un continu exercitament interior i per l'obediència a unes normes altíssimes. Si les deixeu virulentes dintre de vosaltres, malgrat de tots els esforços per tal de no expressar-les, vindrà el moment que esclataran, tot just la fatiga física de mantenir el gest es produeixi.

Com a propòsit de certes lluites violentes, a propòsit de qüestions mesquines dintre de cert medi intel·lectual nostre, jo retregué una vegada la gentilesa, la cortesia que sovint m'han encisat en medis estrangers, un bon amic em feia remarcar que les lluites, les rivalitats, les enveges dintre d'aquests medis estrangers, també es produïen; però jo li feia observar, i pensava concretament en el cas de la gent francesa, com segles d'educació i de refinament, els donaven sempre un fons de elegància autèntica, de veritable indulgència envers les febleses humanes, de superior comprensió que tot ho endolcia, i atenuava sempre la violència de les lluites. Ja és molt que arribem a dominar l'expressió de la nostra rancúnia i del nostre odi; que sapiguem donar la mà finament a un contrari;

no oblidem, però, que, si mentre això fem, estem pensant que el voldriem veure fóra del món, correm el risc que, sens voler-ho, la nostra mà estrenyi massa fort i el nostre gest de cortesia es converteixi en un cop de puny. Fàcil és fer bona cara, dir paraules de gentilesa a un rival nostre; el difícil és perdonar-lo i amar-lo de debò. Però aquesta ha d'ésser la nostra més alta dignitat i la nostra aristocràcia; la nostra elegància autèntica i la nostra autèntica senyoria.

Cal perquè arribi el major nombre possible de nosaltres a aquestes perfeccions, resoldre encara molts problemes d'educació i de cultura que no ens cal retreure aquí. Tots hem de treballar en la magna obra: els artistes, els poetes sobretot, per aquella acció directa damunt de les ànimes, per aquella educació viva de les nostres facultats que jo deia en començar, tenen aquí responsabilitats enormes.

Vull al·ludir una vegada més la tradició d'exemplar elegància de la nissaga espiritual de Joan Alcover. D'aquesta elegància, d'aquesta senyoria fonamental n'és ja un primer i altíssim exemple l'immens Ramon Lull. Altíssima espiritualitat, vasta cultura, puríssims entusiasmes, amors inexhauribles envers Déu, envers el saber i envers els homes, són les fonts d'aquella elegància, d'aquella harmonia sobirana qui resplendeix en tota la seva obra. Mestres d'elegàncies són, en formosa diversitat de matisos, un Aguiló, un Pons i Gallarza, un Costa i Llobera, per no citar-ne sinó alguns entre els morts. I per la relació subtil entre aquesta perfecció i harmonia de l'ànima que és l'elegància i la seva expressió, mestres del més perfecte, més pur i més bell catalanesc. No és ja temps d'esbrinar les causes morals, culturals i naturals d'això. Entre els astres més purs d'elegant poesia que ha produït l'illa harmoniosa, resplendeix puríssima l'ànima senyorialment cristiana, harmoniosament adolorida, pietosa, humaníssima, elegantíssima de Don Joan Alcover. Feliços de nosaltres de comptar en mig dels nostres aclaparaments, de les nostres rivalitats fraticides, dels nostres defectes seculars, amb l'alt exemple de la seva vida i dels seus versos.

J. FARRAN I MAYORAL